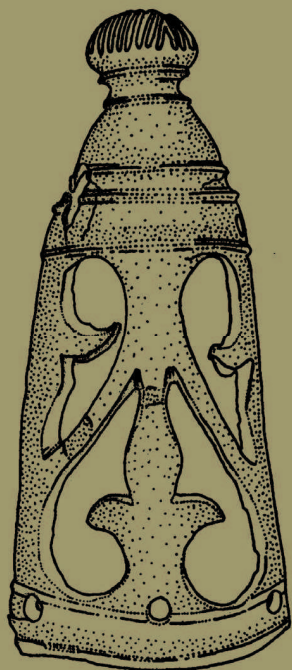

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKÉHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA 26
ROČNÍK CX – 2016

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA 26
ROČNÍK CX – 2016

Bratislava 2016

ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI
ZBORNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO MÚZEA

CX – 2016
ARCHEOLÓGIA
26

Redakčná rada/Editorial Board

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (predseda), doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc., Mgr. Radoslav Čambal,
PhDr. Beata Egyházy-Jurovská, PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD., doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc.,
Prof. PhDr. Stanislav Stuchlík, CSc., PhDr. Vladimír Turčan

Zostavovateľ/Edited by
PhDr. Vladimír Turčan

Preklad do nemeckého a anglického jazyka/translation into English and German languages: REELS, s. r. o., Stephanie
Staffen a autori

Publikácia je recenzovaná/publication is reviewed

Grafická úprava/Graphic design
Matúš lányi

Tlač/Print:

Vydalo/Published by: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava 2016

Náklad/Numbers of the copies: 350 kusov

© Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum/Slovak National Museum-Archaeological Museum 2016

ISBN 978-80-8060-390-8
ISSN 1336-6637

ZBORNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO MÚZEA CX– 2016 ARCHEOLÓGIA 26

PhDr. Etela Studeníková, CSc., dlhoročná vedecká pracovníčka
SNM-Archeologického múzea a vysokoškolská pedagogička, zakladateľka ročenky Archeológia, sa v tomto roku dožíva okrúhleho životného jubilea. Kolegovia a priatelia želajú jubilantke do ďalších rokov veľa zdravia, spokojnosti a úspechov.

PhDr. Etela Studeníková, CSc., langjährige wissenschaftliche Mitarbeiterin
des SNM-Archäologischen Museums und Hochschulpädagogin, die Gründerin des Jahrbuchs Archeológia, erreicht in diesem Jahr ein rundes Lebensjubiläum. Kollegen und Freunde wünschen der Jubilarin für die nächsten Jahre viel Gesundheit, Zufriedenheit und Erfolg.

OBSAH – CONTENTS – INHALT

- 7 KATARÍNA GAJARSKÁ: Neolitický dom na sídlisku kultúry s lineárnou keramikou v Blatnom
17 The Neolithic house on settlement of the Linear Pottery Culture in Blatné
- 19 ZOJA BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ: K terminológii počiatku strednej doby bronzovej na južnom Slovensku vo svetle nálezov z hrobu 3/62 maďarovskej kultúry z Nových Zámok
25 Zur Terminologie der beginnenden mittleren Bronzezeit in der Südslowakei im Lichte der Funde aus dem Grab 3/62 von Nové Zámky
- 27 PAVOL JELÍNEK: Objekty s dvojicami ľudských skeletov na sídliskách staršej a strednej doby bronzovej na Slovensku
35 Objekte mit menschlichen Skelettpaaren in Siedlungen der älteren und mittleren Bronzezeit in der Slowakei
- 37 GABRIEL NEVIZÁNSKY – PÉTER PROHÁSZKA: Bronzový depot zo Šarišských Lužianok z roku 1876
46 Der Bronzehort aus Šarišské Lužianky aus Jahr 1876
- 49 MILAN HORŇÁK: Sídliskový areál lužickej kultúry a zo stredoveku v Púchove-Horných Kočkovciach
57 Settlement site of Lusatian Culture and from the Middle Ages in Púchov-Horné Kočkovce
- 59 LUCIA BENEDIKOVÁ: Nálezy z Vršatského Podhradia v kontexte osídlenia stredného Považia v neskorkej dobe bronzovej a v dobe halštatskej
70 Die Funde aus Vršatské Podhradie im Kontext der Besiedlung des mittleren Waagtals in der Spätbronze- und Hallstattzeit
- 73 PETR KOS: Pohřebiště ze Slavkova a jeho přínos k poznání vývoje halštatské kultury ve středním Politaví (K možnosti zpřesnění datace hrobů ždanické skupiny horákovské kultury)
101 Das Gräberfeld aus Slavkov und sein Beitrag zur Kenntniss der Entwicklung der Hallstatt-kultur im mittleren Flussgebiet von Litava (zur Möglichkeit der Präzisierung der Datierung von Gräbern der Ždanice-Gruppe der Horákov-Kultur)
- 103 KATARÍNA HARMADYOVÁ: Dvojslučková oblúkovitá spona z Bratislavy-Devína
107 Bogenförmige Zweischleifenfibel aus Bratislava-Devín
- 109 RADOSLAV ČAMBAL: Včasnotátenske spony z Horných Orešian – Slepého vrchu v zbierkach SNM-Archeologického múzea v Bratislave
116 Frühlatènezeitliche Fibeln aus Horné Orešany – Slepý vrch in den Sammlungen des SNM-Archäologischen Museums in Bratislava
- 119 IGOR BAZOVSKÝ: Súčasti astragálových opaskov z juhozápadného Slovenska
123 Bestandteile der Astralgürtel aus der Südwestslowakei
- 125 RADOSLAV ČAMBAL: Spätlatènezeitliche Jochendbeschläge aus dem Gebiet von Bratislava
131 Neskorotátenske nákončia jariem konského záprahu z priestoru Bratislavy
- 133 VLADIMÍR KRUPA – MIROSLAVA DAŇOVÁ – JÁN ŠTUBŇA – EUDMILA ILLÁŠOVÁ – JÁN TIRPÁK: Prsteň z bohatého hrobu I z Krakovian-Stráží (štylová a gemologická analýza)
140 Ring from the abundant grave I in Krakovany-Stráže
- 143 DARINA BIALEKOVÁ: Predmety a polovýrobky z kosti a parohu z pobedimského hradiska
150 Gegenstände und Halbfabrikate aus Bein und Geweih vom Burgwall Pobedim

- 151 SAMUEL ŠPANIHEL: Nálezy keramiky z pevnosti v Čiernom – Valoch
 161 Keramikfunde aus der Festung in Čierne – Valy
- 163 MÁRIO BIELICH: Stredoveké osídlenie v Rumanovej
 171 Mittelalterliche Besiedlung in Rumanová
- 173 LUCIA PILKOVÁ – PETRA ŠIMONČIČOVÁ KOÓŠOVÁ: Militária, ostrohy a kónský postroj
 z Čeboviec – Zeleného hradu (okr. Veľký Krtíš)
 181 Militaria, Sporen und Pferdegeschirr vom Čebovce – Zelený hrad (bez. Veľký Krtíš)
- 183 PETER NAGY – EVA ĎURKOVIČOVÁ: Výsledky archeologického výskumu Kalvínskeho kostola
 v Šamoríne
 192 Ergebnisse archäologischer Grabung der Calvinischen Kirche in Šamorín
- KOLOKVIUM
- 193 Štrnásty ročník kolokvií k otázkam rímsko-germánskej archeológie
 194 Vierzehnte Jahrgang der Kolloquien zu den Fragen der römische-germanischer Archäologie
- 195 JAROSLAVA RUTTKAYOVÁ: Miniaturne nádoby z pohrebiska vo Veľkom Cetíne
 200 Miniaturgefäße vom Gräberfeld in Veľký Cetín
- 201 JAROSLAVA SCHMIDTOVÁ: Miniaturna nádobka z doby rímskej z Bratislavy-Čunova
 206 Miniature container from the Roman period from Bratislava-Čunovo
- 207 TOMÁŠ ZEMAN: Miniaturní keramické nádoby z doby římské z jihovýchodní Moravy
 211 Miniaturgefäße aus der römischen Kaiserzeit von südöstlichen Mähren
- 213 ĽLEV ZACHAR – VLADIMÍR TURČAN: Miniaturna keramika zo sídliskových objektov v Šaštíne-Stráži
 a v Trnave
 219 Miniaturkeramik aus Siedlungsobjekten aus Šaštín-Stráže und aus Trnava
- 221 RADKA KNÁPEK – ONDREJ ŠEDO: Misky s omfalem v životě barbarských společností doby římské
 277 Bowls with an omphalos in the life of Barbarian tribes in the Roman period
- RECENZIE
- 281 Vladimír Krupa – Marián Klčo: Bohaté hroby z doby rímskej z Krakovian-Stráži (*Vladimír Turčan*)
- 283 Skratky časopisov a periodík – Abkürzungen von Zeitschriften und Periodika

SPÄTLATÈNEZEITLICHE JOCHENDBESCHLÄGE AUS DEM GEBIET VON BRATISLAVA

RADOSLAV ČAMBAL¹

Keywords: South-western Slovakia, Bratislava oppidum, late La Tène period, parts of a waggon for two horses, yoke ends, rein rings, analysis of finds

Abstract: Late La Tène yoke ends from a horse waggon from around Bratislava. Finds of parts of a horse harness from a waggon for two horses in the shape of rein rings are relatively frequent in the late La Tène period. Richly decorated perforated yoke ends, however, are rarer. There are two different examples of this type of object from the area of Great Bratislava, which overlaps with the area of the Bratislava oppidum and its territory. Analogues can mostly be found in the area of present-day Romania and Croatia. The dating of the yoke ends from Bratislava and Svätý Jur falls into the late La Tène period of LTD2a and LTD2b. The rein rings from the horse waggon are also dated similarly.

Während der Latènezeit wurden Reitpferde und vor allem Lastpferde in Wägen mithilfe vom hölzernen paarigen Joch eingespannt. Von diesen komplizierten keltischen Pferdegeschirren, die durch bronzenen Beschläge und Komponenten reich verziert waren, blieben in der Slowakei nur vereinzelte Bestandteile bzw. Komponente erhalten (Pieta 2008, 237). Bronzene durchbrochene Beschläge wurden als verzierte Auskleidungen der Endbeschläge von hölzernen paarigen Jochen des Pferdegespanns verwendet. Der komplexen Bearbeitung der latènezeitlichen Pferdegeschirre und ihrer Bestandteile widmete sich M. Schönfelder, der fast alle zugänglichen Gegenstände aus Europa auswertete, die diese zweifelsohne interessante Problematik betreffen (Schönfelder 2002). Zuletzt publizierte zusammenfassend die Bestandteile von Pferdegeschirren von verschiedenen Fundstellen der Slowakei K. Pieta (Pieta 2008, 237 nn., obr. 114) und von Mähren M. Čížmář (Čížmář 2010, 383 nn.).

In den folgenden Zeilen werden wir uns vor allem mit Funden einzelner Jochendbeschlägen, wie auch dem Überblick über weitere Pferdegeschirrbestandteile in Form von Führungsringen vom Raum der sog. Großen Bratislava befassen. Es handelt sich um Funde, die mit dem spätlatènezeitlichen Oppidum im Bereich der Altstadt, mit der Akropolis am Burgberg von Bratislava, mit dem Burgberg von Devín wie auch den Einzelfunden vom intensiv besiedelten Hinterland des Oppidums von Bratislava, das sich etwa 25-30 km von seinem Zentrum ausbreitete.

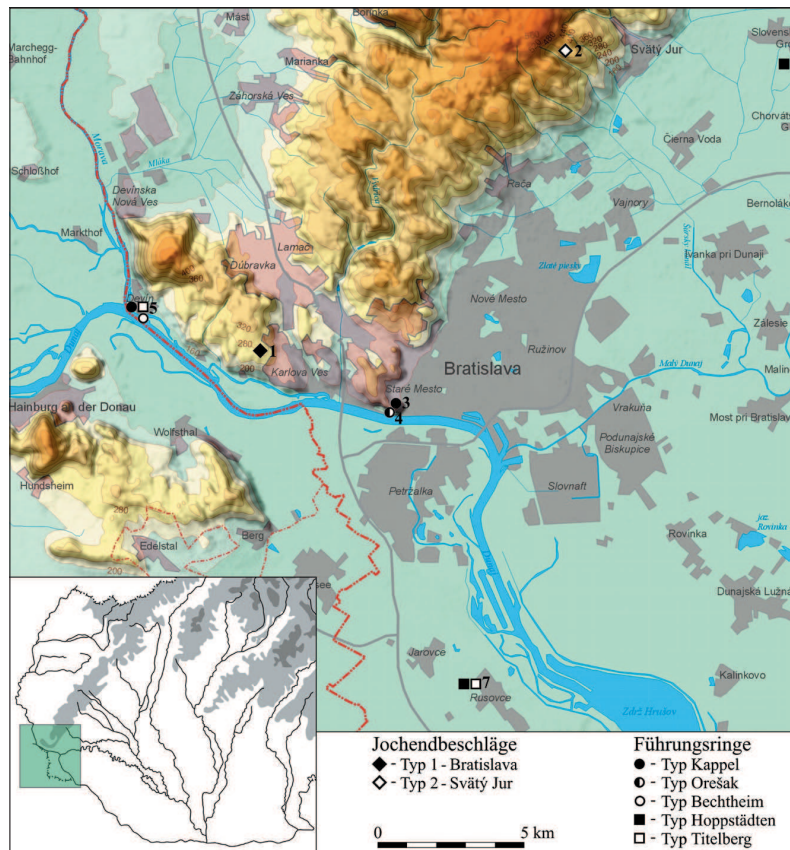
Von zwei Lagen in den Kleinen Karpaten Gebirge (Malé Karpaty) im Gebiet der sog. Großen Bratislava stammen zwei verschiedene Funde von Beschlägen, die zur Auskleidung der hölzernen paarigen Jochen des Pferdegespanns gehörten. Das erste, schon publizierte Exemplar, stammt vom Stadtteil Karlova Ves, Teil Dlhé Diely (Abb. 1: 1; Abb. 2: 1a-h). Es wurde im bewaldeten bergigen Gelände der westlichen Ausläufer der Kleinen Karpaten gefunden (Čambal 2011a, 259-263, obr. 2; Bazovský/Čambal 2012, obr. 294). Das zweite Exemplar wurde im Katastergbiet von Svätý Jur (Bez. Pezinok) entdeckt. Es handelt sich um eine Lage zwischen dem Städtchen Svätý Jur und dem Stadtteil von Bratislava-Rača, nicht weit von der Lage Biely Kríž in den Kleinen Karpaten (Abb. 1: 2; Abb. 2: 2a-2h, 3). In Vergangenheit wurde von diesem Gebiet ein wichtiger Münzfund vom Typus Biatic publiziert, der in der Lage „na Peknej ceste“ gefunden wurde (Čambal/Budaj 2009, 197-214). Nicht weit von der Fundstelle befindet sich am Gebirgsfuß der Kleinen Karpaten im Katastergbiet von Svätý Jur die bekannte Befestigung in der Lage Neštich, von wo wir vereinzelte Funde von Löffelfibeln (Vavák 2009, obr. na str. 16) und Bronzephälern (Vavák 2010, 9, obr. 2: 3, 4) kennen. Die Löffelfibeln sind in die spätlatènezeitliche Stufe LD1datiert. Beide Endbeschläge stammen vom Hinterland des Oppidums, das sich im Raum der Altstadt von Bratislava befand (Pieta/Zachar 1993, 148 nn.; Čambal 2004; Vrtel 2012, 164-180).

Beschreibung der Gegenstände

Bronzener durchbrochener Jochendbeschlag (Typ 1 – Bratislava-Karlova Ves; Abb. 2: 1a – 1h).

Der Beschlag ist im oberen abgeschlossenem Teil zugespitzt und knieförmig umgebogen, an die sog. „skytische“ Kappe erinnernd und durch einem Knopf von ovaler Form abgeschlossen. Im Inneren des Oberteils ist der Beschlag hohl. Der Knopf ist durch eine Rille vom Beschlag abgesetzt. Der Oberteil des Knopfes ist in vier Felder geteilt, in denen feine Schrägrillen sind, die ein Gitter bilden. Im Unterteil des gefüllten Teils unter dem Knopf ist in der Mitte eine Öffnung. In den Rillen sind geringe Reste roter Emaillierung. Der Übergang zwischen dem oberen gefülltem Beschlagteil und durchbrochenem Körper ist durch ein plastisches Bändchen getrennt und teilweise ausgeschnitten. Der Beschlagkörper ist durchbrochen, mit dem unteren verbreiterten Teil durch eine Triade von Bändchen verbunden, durch Rillen gesäumt, die im oberen verbreiterten Teil kreisförmige Öffnungen haben, von denen im Unterteil eine schmale gespitzte Spalte ausläuft. Die Öffnungen und auch die Spalten haben schräge eingeschleifte Wände. Der untere abgerundete Beschlagteil

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-15-0491.

Obr. 1. Náleziská so súčasťami konského záprahu: 1 Bratislava-Karlova Ves; 2 Svätý Jur; 3 Bratislava – Hrad; 4 Bratislava – Vydrice; 5 Devín – hradný kopec; 6 Slovenský Grob; 7 Bratislava-Rusovce.

Abb. 1. Fundstellen mit Pferdejochbestandteilen: 1 Bratislava-Karlova Ves; 2 Svätý Jur; 3 Bratislava – Burg; 4 Bratislava – Vydrice; 5 Devín – Burgberg; 6 Slovenský Grob; 7 Bratislava-Rusovce.

ist an der unteren Seite durchs Schmieden zurechtgemacht, nach welchem auf ihr Spuren und drei kreisförmige Öffnungen sind, zwei an den Seiten und eine in ihrer Mitte. Die kreisförmigen Öffnungen dienten zur Befestigung des Beschlags mithilfe von Nägeln auf die hölzerne Unterlage. Der Beschlag wurde sehr qualitativ produziert und bearbeitet und ist im ausgezeichneten Zustand ohne Beschädigung erhalten geblieben. An der ganzen Oberfläche ist er durch qualitativ glänzende edle dunkelgrüne Patina bedeckt (Fundstelle: Bratislava-Karlová Ves, Teil Dlhé Diely). Maße: H. 13,6 cm; Breite des Unterteils: 4,5 cm; Breite des Oberteils: 3,1 cm; Durchmesser des Knopfes: 1,25 cm; Durchmesser der Öffnungen mit dem Spalt in Bändern: 0,7 cm, Durchmesser der kleinen Öffnungen am Unter- und Oberteil des Beschlags: 0,35 cm; Blechdicke: 0,15 – 0,2 cm.

Bronzener durchbrochener Pferdejochendbeschlag mit vegetativer Verzierung und Email (Typ 2 – Svätý Jur; Abb. 2: 2a-h, 3).

Bronzener durchbrochener Pferdejochendbeschlag länglicher Form. Der Beschlag ist im oberen geschlossenen Teil durch einem Knopf von ovaler Form abgeschlossen. Der Oberteil des Knopfes ist durch Rillen bedeckt, die in vier dreieckige Felder geteilt sind. Die Rillen sind durch rotem Email gefüllt. Im Innen des Oberteils ist der Beschlag hohl. Der Knopf ist vom Beschlag durch eine Rille abgesetzt. Der obere kegelförmige Teil unter dem Knopf ist durch horizontale plastische Leisten gegliedert. Ähnlich ist auch der Unterteil durch ein Leistenpaar gesäumt. Der Beschlagkörper ist durchbrochen, in der Mitte ist er durch ein gegliedertes Bändchen verbunden. Das durchbrochene vegetative Ornament in Form zugespitzter Ranken bildet spiegelförmig die Form des Buchstabens S. An den Seiten des oberen kegelförmigen Teils des Gegenstands sind zwei Öffnungen und am unteren Beschlagteil befinden sich drei kreisförmige Öffnungen mit dem Durchmesser von 0,33 cm. Diese dienten zur Befestigung des Gegenstands auf die Unterlage. Die linke obere Öffnung ist beschädigt. Der Beschlag ist an der oberen Seite sehr qualitativ hergestellt und bearbeitet und ist im ausgezeichneten Zustand nur mit kleinen Beschädigungen erhalten geblieben. Die innere Beschlagseite ist durchs Schleifen bearbeitet. An der ganzen Oberfläche ist der Gegenstand durch edle glänzende blaugrüne Patina bedeckt. Der Email ist im guten Zustand erhalten geblieben (Fundstelle: Svätý Jur, nicht weit von Biely Kríž in den Kleinen Karpaten. Deposition: SNM-Archäologisches Museum Bratislava, Evid. Nr. AP 85 008). Maße: H. 10,33 cm; Breite des Unterteils 4,5 cm; Breite des Oberteils: 3,25 cm; Durchmesser des Knopfes: 1,75 cm; Durchmesser der fünf Öffnungen am Unter- und Oberteil des Beschlags: 0,33 cm; Blechdicke: 0,1-0,3 cm,

Obr. 2. Bronzové neskoroláténske nákončia jariem konského záprahu. 1a-1h Bratislava-Karlova Ves; 2a – 2h, 3 Svätý Jur. Mierka a: 1a-1h; 2a-2h; mierka b: 3 (kresby, foto a grafika: R. Čambal).

Obr. 2. Bronzene spätlatènezeitliche Pferdejochendbeschläge. 1a-1h Bratislava-Karlova Ves; 2a – 2h, 3 Svätý Jur. Maßstab a: 1a-1h; 2a-2h; Maßstab b: 3 (Zeichnungen, Foto und Grafik: R. Čambal).

Jochendbeschläge

Funktional analogische Gegenstände der Exemplare aus Bratislava (Abb. 2: 1a-1h) und Svätý Jur (Abb. 2: 2a-2h, 3) sind Funde aus Südosteuropa. Im Falle des Fundes von der Fundstelle Orešac in Kroatien handelt es sich um zwei reich verzierte bronzene durchbrochene Beschläge eines hölzernen Joches (Abb. 3: 1, 2; *Alföldi/Radnóti* 1940, 312, Taf. XXVI: 1, 2). Sie wurden zusammen mit weiteren Jochbeschlägen gefunden und der Fund war ursprünglich zeitlich in die römische Kaiserzeit gereiht (*Alföldi/Radnóti* 1940, 312, Taf. XXVI: 3-6). Nach den neuesten Auswertungen sind sie aber in die Spätlatènezeit datiert worden – in die zweite Hälfte des 1. Jh. vor Chr. (*Schönfelder* 2002, 245, Abb. 153: 1, 2; 155: 1). Ein

Exemplar dieses Typs stammt aus der dakischen Höhenfestung Piatra Roşie (Abb. 3: 3; *Daicoviciu 1954*, 92, Planşa V: 3; *Rustoiu 1996*, 157, 158, Fig. 97: 4; *Schönfelder 2002*, 248, Abb. 156: 2) und aus Berindie in Rumänien (Abb. 3: 4; *Rustoiu/Ferencz 2002*, 232, Fig. 3: 4). Im Falle des Exemplars aus Berindie handelt es sich um die Kombination des Typs Titelberg (Beschlagskopf) und des Typs Orešac (durchbrochener Körper). Der Beschlagtyp ist durch vegetative Muster in Form von Ranken in der Form des Buchstabens S verziert. Das Exemplar von Piatra Roşie wurde im Turm B gefunden und vor die Zeitwende datiert. Er wurde zusammen mit dem Führungsring vom Typ Orešac gefunden (*Schönfelder 2002*, 248, Abb. 145: 5). Die eigentliche Stein-Holz Festung ist in das 1. Jh. vor Chr. datiert, vor allem in die Regierungszeit des Königs Burebista, wann auch die viereckigen Türme erbaut wurden (*Daicoviciu 1954*, 138). Das Ende der Besiedlung fällt in die römisch-dakischen Kriege in den Jahren 101-106 vor Chr., wann die Festung zerstört wurde (*Daicoviciu 1954*, 138). Der eigentliche Beschlag ist von etwa gleichen Maßen wie beim Beschlag von Bratislava und ist als römisch-griechischer Import interpretiert (*Daicoviciu 1954*, 92). Ein Bruchstück des Oberteils eines spätlatènezeitlichen Beschlags, der ähnlich in Knopfform mit Rillenverzierung abgeschlossen ist, wie bei den Exemplaren aus Bratislava und Svätý Jur, stammt aus Magdalensberg in Kärnten (Abb. 3: 5; *Deimel 1987*, 327, Taf. 87: 2). M. Schönberger reihte ihm zum Typ Titelberg (*Schönfelder 2002*, Abb. 154: 8), aber mit größter Wahrscheinlichkeit handelt es sich um einem anderen Typ, der Nahe den Exemplaren aus Bratislava und Svätý Jur ist und in die Stufe LTD2 datiert wird.² Es wurde auf diese Tatsache die Form und der Querschnitt des erhaltenem Bruchstücks hinweisen (Abb. 3: 5).

Ein typisches Verzierungselement an latènezeitlichen Beschlägen des Pferdegeschirrs, vor allem der Stachel von Führungsringen vom Typ Hoppstädten, ist die Abschlussart durch einem gegossenen Knopf in seinem Oberteil (*Schönfelder 2002*, Abb. 149: 1, 4, 6-8). Der Knopf ist im Fall beider Exemplare der Ortbänder vom ovalen Querschnitt, wobei der Oberteil durch Rillen verziert ist, die durch rotem Email gefüllt sind (Abb. 2: 3). Analoge Gegenstände kommen auch im Mitteldonaugebiet während der Spätlatènezeit vor (*Schönfelder 2002*, 229 nn.). Es handelt sich vor allem um Führungsringe der Lenkseile verschiedener Typen (*Pieta 2008*, obr. 114: 1, 2, 5, 7, 10-15), Mittelstacheln von Führungsringen (*Pieta 2008*, obr. 114: 3, 4) und Bronzeapplikationen von hölzernen Jochen und Kummerten vom Typ Tittelberg von Liptovská Sielnica-Liptovská Mara II (*Pieta 2008*, obr. 114: 8, 9; *Schönfelder 2002*, 245, Abb. 154: 10).

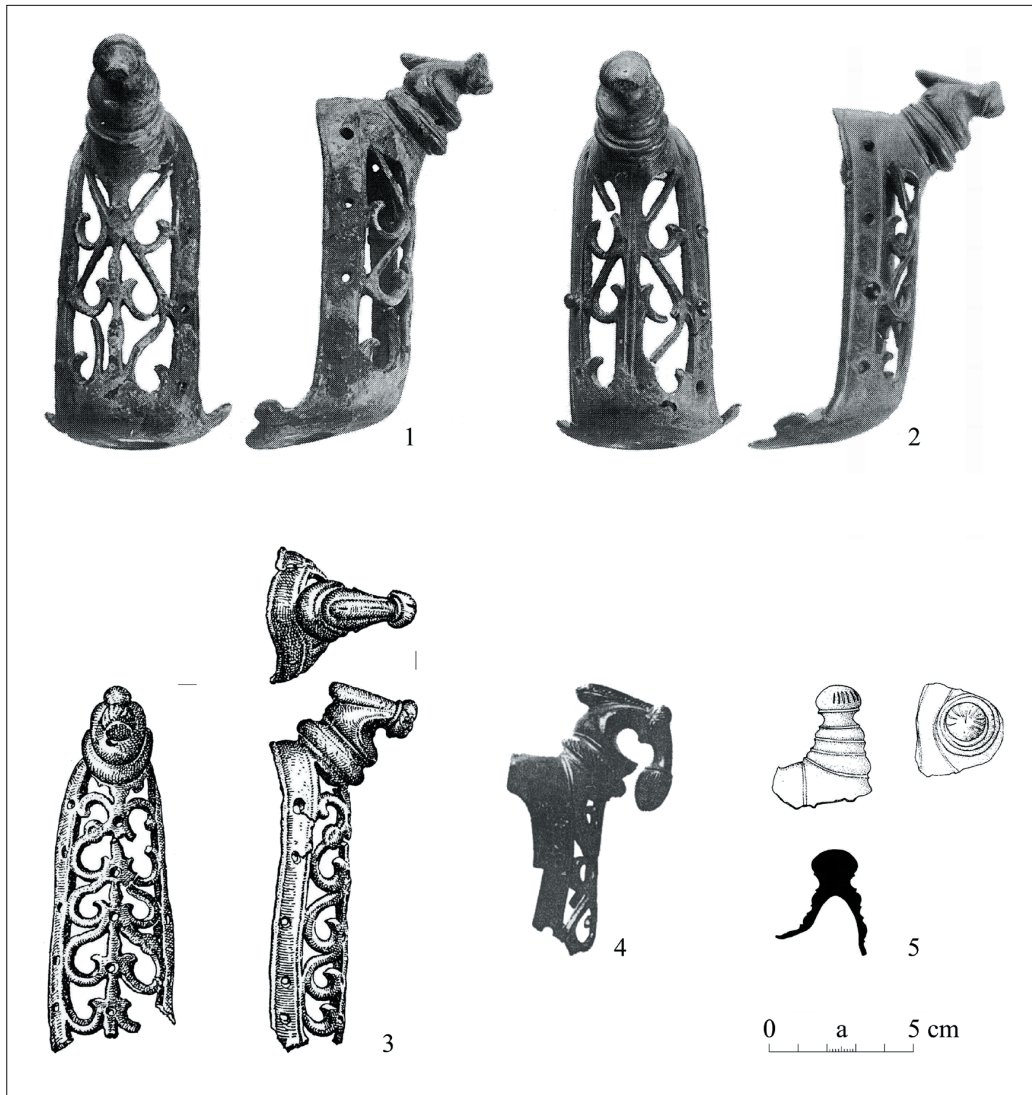
Führungsringe

Von dem bearbeiteten geographischen Gebiet stammen fünf Typen von bronzenen Führungsringen der Lenkseile und ihrer Bestandteile bzw. Bruchstücke des paarigen Pferdejochs. Es handelt sich um massive Führungsringe der Lenkseile von den Typen Kappel, Orešac und Bechtheim, wie auch der fragmentarisch erhaltenen Typen Hoppstädten und Titelberg, von denen nur die mittleren Stacheln erhalten geblieben sind.

Soweit es sich um die Bestandteile des paarigen Pferdejochs vom Oppidum von Bratislava und ihrer nächsten Umgebung handelt, kennen wie einige von diesen. Direkt aus Bratislava-Altstadt stammen zwei bronzene Führungsringe der Lenkseile. Der Führungsring vom Typ Orešac wurde auf der Parzelle 554 in Vydrica gefunden, von wo auch geschweifte Fibeln vom Typ Almgren 18 und kleine Silbermünzen mit Pferdchen vom Typ Karlstein stammen (*Baxa et al. 1990*, 38; *Pieta/Zachar 1993*, 171, obr. 96: 8). Das zweite Exemplar, das zum Typ Kappel gehört (*Jacobi 1974*, 200, Taf. 52: 814-816), wurde im spätlatènezeitlichen Objekt 115/09 am Vorhof des Burgpalastes gefunden, das in die Stufe LTD2 datiert wird. Im Objekt befand sich auch ein Fundkomplex von Münzen mit Pferdchen vom Typ Karlstein und typische spätlatènezeitliche Keramik (*Vrtel 2011*, 268, obr. 8; 9: 1; *Vrtel et al. 2014*, 61, obr. 16). Von der nicht weit entfernten Burg Bratislava-Devín stammen einige Typen von Führungsringen der Lenkseile des Pferdegeschirrs. Es handelt sich um dem Typ Bechtheim (*Pieta/Zachar 1993*, obr. 115: 16; *Schönfelder 2002*, 229, Tab. 31, Abb. 140: 12), dem Typ Kappel (*Pieta 2008*, obr. 114: 10), wie auch um dem mittleren Stachel des Führungsring vom Typ Titelberg (*Pieta/Plachá 1999*, Abb. 11: 9; *Pieta 2008*, obr. 114: 4). Von dem südlich der Donau sich befindendem Stadtteil Bratislava-Rusovce stammen zwei Exemplare der mittleren Stacheln von Führungsringen der Lenkseile, die durch einem ähnlich verzierten Knopf und rotem Email gefüllt waren. Im ersten Fall handelt es sich um den Typ Hoppstädten (*Bazovský 2002*, 30, 40, tab. VI: 8; *Bazovský/Čambal 2012*, obr. 300: 12) und das zweite Exemplar gehört wahrscheinlich zum Typ Titelberg (*Bazovský/Čambal 2012*, obr. 300: 13). Ein Fund des mittleren Stachels vom Führungsring vom Typ Hoppstädten stammt auch von Chorvátsky Grob (*Čambal 2011b*, 108, 109, tab. XI: 3a, b). Ein weiterer bisher unpublizierter Führungsring vom Lenkseile des Typs Orešac stammt vom Hort eiserner handwerklicher und landwirtschaftlicher Geräte aus Hradište pod Vrátnom im Záhorie-Gebiet. Ein eiserner Führungsring wurde am Burgwall in Plavecké Podhradie-Pohanská gefunden (*Pieta 2008*, obr. 114: 14) und gehört ans Ende der mittleren Latènezeit LTC2.

Wir können annehmen, dass die hölzernen Joche auch durchs Schnitzen verziert waren und die Metallbestandteile dieser Vorrichtungen mindestens in einigen Fällen ihre gesamten künstlerisch-handwerklichen Ausführungen nachformten. Die Paare von Lastpferden waren sicher ähnlich wie in späterer Zeit ein beträchtlicher Besitz und den Eigentümern lag auf ihrem gesamten Aussehen viel daran. Beide Endbeschläge wurden an das hölzerne Jochskelett durch Nägel befestigt, was die Löcher nach diesen belegen. Ähnlich ist dem so auch im Falle dieses Beschlagtyps von den Fundstellen Orešac und Piatra Roşie (*Alföldi/Radnóti 1940*, 312).

² Für wertvolle Beobachtungen und Bemerkungen danke ich Dr. Dragan Božić.

Obr. 3. Neskorolaténske bronzové nákončia jarma typu Orešac: 1, 2 Orešac (podľa *Alföldi/Radnóti* 1940, 312, Taf. XXVI: 1, 2, upravené); 3 Piatra Roșie (podľa *Schönfelder* 2002, Abb. 155: 2); 4 Berindia (podľa *Rustoiu/Ferencz* 2002, Fig. 3: 4, upravené); 5 Magdalensberg (podľa *Deimel* 1987, Taf. 87: 2, upravené).

Obr. 3. Spätlatènezeitliche Pferdejochenbeschläge vom Typ Orešac: 1, 2 Orešac (nach: *Alföldi/Radnóti* 1940, 312, Taf. XXVI: 1, 2, zurechtgemacht); 3 Piatra Roșie (nach *Schönfelder* 2002, Abb. 155: 2); 4 Berindia (nach *Rustoiu/Ferencz* 2002, Fig. 3: 4, zurechtgemacht); 5 Magdalensberg (nach *Deimel* 1987, Taf. 87: 2, zurechtgemacht).

Datierung

Dem dekorativen durchgebrochenen Beschlag von der Beschlagverkleidung des hölzernen Pferdejochs, bzw. Kummets vom Raum der sog. Großen Bratislava (Bratislava-Karlová Ves und Svätý Jur) können wir auf Basis der funktionellen Analogien, der Form und der Verzierung in Form vegetativer Ornamente und vom roten Email zuverlässig in die späte Latènezeit datieren. Wir nehmen an, dass diese Beschläge mit der Existenz und der Tätigkeit im Oppidum von Bratislava und seinem Hinterland am Ende der 1. Hälfte und in der 2. Hälfte des 1. Jh. vor Chr. zusammenhängen, das bedeutet in den Stufen LTD2a und LTD2b (*Čambal* 2014, 37; *Čambal et al.* 2015, 226; *Vrtel et al.* 2014, 65, 66; *Vrtel* 2015, 66). Ähnlich sind auch die restlichen Pferdejochbestandteile aus Bratislava (Bratislava-Burg, Vydrlica), wie auch im spätlatènezeitlichen Milieu allgemein, datiert (*Schönfelder* 2002, 229 nn.).

Im Falle von verloren gegangenen Funden von Jochendbeschlägen nehmen wir an, dass diese Funde mit der Benutzung der Straßen oder Pässe über die Kleinen Karpaten zusammenhängen, wie auch mit der Förderung von Holz und anderer Rohstoffe, vielleicht auch von Gold im Raum des Slnéčné údolie und der goldführenden Bäche der Kleinen Karpaten. Es ist wahrscheinlich, dass es sich um Produkte heimischer Metallgießer handelt, die im Raum des Oppidums von Bratislava wirkten. Daher schlage ich die Bezeichnung beider Funde von Pferdejochendbeschlägen als Typ 1 - Bratislava (Abb. 2: 1a-1h) und Typ 2 - Svätý Jur (Abb. 2: 2a-2h) vor.

LITERATÚRA

- Alföldi/Radnóti 1940* – A. Alföldi/A. Radnóti: Zügelringe und Zierbeschlüge von römischen Jochen und Kummerten aus Pannonien. In: Serta Hoffilleriana – Hoffillerov zbornik Vjestnika Hrvatskoga Arheološkoga Društva Nove Serije Sveske XVIII - XXI, 1937-1940. Zagreb 1940, 309-319
- Bazovský 2002* – I. Bazovský: Bronzové predmety z doby laténskej a rímskej z Bratislavy-Rusoviec. Zbor. SNM 96, Arch. 12, 2002, 23-44.
- Bazovský/Čambal 2012* – I. Bazovský/R. Čambal: Širšie zázemie bratislavského oppida. In: J. Šedivý/T. Štefanovičová (ed.): Dejiny Bratislavy I. Od počiatkov do prelomu 12. a 13. storočia. Bratislava 2012, 185-189.
- Baxa et al. 1990* – P. Baxa/L. Zachar/M. Thurzo/A. Šefčáková: Záchranný výskum na Vydrici v Bratislave. AVANS v roku 1988. Nitra 1990, 38.
- Čambal 2004* – R. Čambal: Bratislavský hradný vrch – akropola neskorolátenského oppida. Zbor. SNM Arch. Supplementum 1. Bratislava 2004.
- Čambal 2011a* – R. Čambal: Neskorolátenske nákončie konského jarma/chomúta z Bratislavy-Karlovej Vsi. In: E. Droberjar (ed.): Archeologie Barbarů 2010. Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem. Sborník příspěvků ze VI. Protohistorické konference Hradec Králové, 6.–9. září 2010. Olomouc 2011, 259-263.
- Čambal 2011b* – R. Čambal: Sídliskové objekty zo strednej a neskorej doby laténskej v Slovenskom Grobe. Zbor. SNM 105, Arch. 21, 2011, 83-114.
- Čambal/Budaj 2009* – R. Čambal/M. Budaj: Keltské tetradrachmy z Pezinka a Bratislavy-Rače. Zbor. SNM 103, Arch. 19, 2009, 197-214.
- Čižmář 2010* – M. Čižmář: Zwei Typen spätlatènezeitlicher Gegenstände aus Mähren. Archäologisches Korrespondenzblatt 40, 3/2010, 383-388.
- Daicoviciu 1954* – C. Daicoviciu: Cetatea Dacică de la Piatra Roșie. Monografie arheologică. București 1954.
- Deimel 1987* – M. Deimel: Die Bronzekleinfunde vom Magdalensberg. Verlag des Landesmuseums für Kärnten. Klagenfurt 1987.
- Jacobi 1974* – G. Jacobi: Werkzeug und Gerät aus Oppidum von Manching. Die Ausgrabungen in Manching, Band 5. Wiesbaden 1974.
- Pieta 2008* – K. Pieta: Keltské osídlenie Slovenska. Mladšia doba laténska. Archaeologica Slovaca Monographiae, Tomus XI. Nitra 2008.
- Pieta/Plachá 1999* – K. Pieta/V. Plachá: Die ersten Römer im nördlichen Mitteldonauraum im Lichte der neuen Grabungen in Devín. In: Th. Fischer/G. Precht/J. Tejral (Hrsg.): Germanen beiderseits des spätantiken Limes. Köln – Brno 1999, 179-205.
- Pieta/Zachar 1993* – K. Pieta/L. Zachar: Neskorolátenske oppidum v historickom jadre mesta. In: T. Štefanovičová a kol.: Najstaršie dejiny Bratislavy. Bratislava 1993, 148-209.
- Rustoiu 1996* – A. Rustoiu: Metalurgia bronzului la daci (sec. II î. Chr. - sec. I d. Chr.). Tehnici, ateliere și produse de bronz. Institut Român de Tracologie. Bibliotheca Thracologica XV, București 1996.
- Rustoiu/Ferencz 2002* – A. Rustoiu/I. V. Ferencz: Piese ornamentale de car din Dacia preromană. In: Thraco-Dacia 23, București 2002, 231-242.
- Schönfelder 2002* – M. Schönfelder: Das Spätkeltsche Wagengrab von Boé (Dép. Lot-et-Garonne). Studien zu Wagen und Wagenräbern der jüngeren Latènezeit. Römisch-germanisches Zentralmuseum. Monographien, Band 54. Mainz 2002.
- Vavák 2009* – J. Vavák: Najstaršie osídlenie Svätého Jura. In: J. Turcsány a kolektív (zost.). Svätý Jur 1209-2009. Dejiny písané vínom. Svätý Jur 2009, 13-19.
- Vavák 2010* – J. Vavák: Nové poznatky k najstarším dejinám Svätého Jura. In: Zo starších dejín Svätého Jura. Svätý Jur 2010, 7-30.
- Vrtel 2011* – A. Vrtel: Neskorolátenský objekt 115/09 na nádvorí bratislavského hradu. In: E. Droberjar (ed.): Archeologie Barbarů 2010. Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem. Sborník příspěvků ze VI. Protohistorické konference Hradec Králové, 6.–9. září 2010. Olomouc 2011, 265-277.
- Vrtel 2012* – A. Vrtel: Keltské oppidum v Bratislave. In: J. Šedivý/T. Štefanovičová (ed.): Dejiny Bratislavy I. Od počiatkov do prelomu 12. a 13. storočia. Bratislava 2012, 164-180.
- Vrtel et al. 2014* – A. Vrtel/B. Lesák/J. Kováč/I. Staník: Neskorolátenske osídlenie na nádvorí paláca Bratislavského hradu. In: M. Musilová/P. Barta/A. Herucová (zost.): Bratislavský hrad. Dejiny, výskum a obnova. Bratislava 2014, 45-71.
- Vrtel 2015* – A. Vrtel: Bemerkungen zum Katastrophenhorizont des Bratislavaer Oppidums. In: S. Wefers et al. (Hrsg.): Waffen-Gewalt-Krieg, Beiträge zur Internationalen Tagung der AG Eisenzeit und des IAUR-Rzeszów 19.-22. September 2012, BUFM 79. Langenweissbach 2015, 53-69.

NESKOROLATÉNSKE NÁKONČIA JARIEM KONSKÉHO ZÁPRAHU Z PRIESTORU BRATISLAVY

RADOSLAV ČAMBAL

V dobe laténskej boli jazdecké a predovšetkým ťažné kone zapriahané do voza pomocou dreveného párového jarma. Z týchto zložitých postrojov keltských koní, ktoré boli bohato zdobené bronzovými kovami a súčiastkami, sa na území Slovenska zachovali len ojedinelé súčasti resp. komponenty (*Pieta 2008*, 237). Bronzové prelamované kovania sa používali ako ozdobné obloženia nákončí drevených párových jariem konského záprahu. Komplexné spracovanie garnitúr konských postrojov a ich súčastí pre dobu laténsku sa venoval M. Schönfelder, v ktorej sú vyhodnotené takmer všetky dostupné predmety z Európy, týkajúce sa tejto bezpochyby zaujímavej problematiky (*Schönfelder 2002*). Naposledy súhrnne publikoval súčasti konských postrojov z rôznych lokalít z územia Slovenska K. Pieta (*Pieta 2008*, 237 nn. obr. 114) a z územia Moravy M. Čižmář (*Čižmář 2010*, 383 nn.).

Ojedinelé nálezy nákončí jarma, ako aj súčasti konských postrojov v podobe vodiacich krúžkov z priestoru tzv. Veľkej Bratislavy súvisia s neskorolátenským oppidom na území bratislavského Starého mesta. Ďalšie sú z hradného kopca v Devíne, ako aj z intenzívne osídleného zázemia bratislavského oppida, ktoré sa rozprestieralo zhruba v okruhu 25-30 km od jeho centra.

Z dvoch polôh v Malých Karpatoch na území tzv. Veľkej Bratislavy pochádzajú dva rozdielne nálezy kovaní z obloženia párových drevených jariem konského záprahu. Prvý pochádza z Bratislavskej mestskej časti Karlova Ves, časti Dlhé Diely (obr. 1: 1; obr. 2: 1a-1h), kde bol nájdený v zalesnenom kopcovitom teréne západného výbežku Malých Karpát (*Čambal 2011a*, 259-263, obr. 2; *Bazovský/Čambal 2012*, obr. 294). Druhý exemplár sa našiel v katastri mesta Svätý Jur (okr. Pezinok). Ide o polohu medzi mestom Svätý Jur a Bratislavskou mestskou časťou Rača, neďaleko Bieleho Kríža v Malých Karpatoch (obr. 1: 2; obr. 2: 2a-2h, 3). V minulosti bol z tejto oblasti publikovaný dôležitý nález mincí typu Biatec, nájdený v polohe na Peknej ceste (*Čambal/Budaj 2009*, 197-214). Neďaleko od náleziska sa na úpätí Malých Karpát v katastri Svätého Jura nachádza známe opevnenie v polohe Neštich, odkiaľ sú známe ojedinelé nálezy lyžičkovitých spôn (*Vavák 2009*, obr. na str. 16) a bronzových falér (*Vavák 2010*, 9, obr. 2: 3, 4). Lyžičkové spony sú datované do neskorolátenského stupňa LTD1. Oba nálezy nákončí z jarma patria do oblasti užšieho zázemia bratislavského oppida, rozprestierajúceho sa na území bratislavského Starého mesta (*Pieta/Zachar 1993*, 148 nn.; *Čambal 2004*; *Vrtel 2012*, 164-180).

Nákončia jarma

Funkčne analogickými predmetmi exemplárov z Bratislavy (obr. 2: 1a-h) a Svätého Jura (obr. 2: 2a-h, 3) sú nálezy z juho-východnej Európy. V prípade nálezu jarma na lokalite Orešac v Chorvátsku ide o dve bohato zdobené bronzové prelamované obloženia nákončí dreveného jarma (obr. 3: 1, 2; *Alföldi/Radnóti 1940*, 312, Taf. XXVI: 1, 2). Nájdené boli spolu s ďalšími kovami jarma a pôvodne bol tento nález časovo zaradený do doby rímskej (*Alföldi/Radnóti 1940*, 312, Taf. XXVI: 3-6). Podľa najnovších vyhodnotení sú však datované do neskorolátenského obdobia druhej polovice 1. stor. pred Kr. (*Schönfelder 2002*, 245, Abb. 153: 1, 2; 155: 1). Jeden exemplár tohto typu pochádza z dáckej výšinnej pevnosti Piatra Roșie (obr. 3: 3; *Daicoviciu 1954*, 92, Planșa V: 3; *Rustoiu 1996*, 157, 158, Fig. 97: 4; *Schönfelder 2002*, 248, Abb. 156: 2) a z Berindie v Rumunsku (obr. 3: 4; *Rustoiu/Ferencz 2002*, 232, Fig. 3: 4). V prípade exemplára z Berindie ide o kombináciu typu Titelberg (hlavica nákončia) a typu Orešac (prelamované telo). Tento typ kovaní je zdobený vegetatívnymi vzormi v podobe úponkov v tvare písmena S. Exemplár z Piatra Roșie bol nájdený vo veži B a datovaný pred zlom letopočtov. Našiel sa spolu s vodiacim krúžkom typu Orešac (*Schönfelder 2002*, 248, Abb. 145: 5). Samotná kamenná-drevená pevnosť je datovaná do obdobia 1. stor. pred Kr., predovšetkým do obdobia vlády kráľa Burebistu, kedy boli postavené aj štvorcové veže (*Daicoviciu 1954*, 138). Záver osídlenia spadá do rímsko-dáckych vojen v rokoch 101 – 106, kedy bola pevnosť zničená (*Daicoviciu 1954*, 138). Samotné kovanie je približne rovnakých rozmerov ako to z Bratislavy a je interpretované ako grécko-rímsky import (*Daicoviciu 1954*, 92). Fragment vrchnej časti neskorolátenského nákončia, ukončeného podobným spôsobom v podobe gombíka s ryhovaním, ako sú exempláre z Bratislavy a Svätého Jura pochádza z Magdalensbergu v Korutánsku (obr. 3: 5; *Deimel 1987*, 327, Taf. 87: 2). M Schönfelder ho zaradil k typu Titelberg (*Schönfelder 2002*, Abb. 154: 8), ale s najväčšou pravdepodobnosťou ide o odlišný typ, blízky exemplárom z Bratislavy a Svätého Jura, datovaný do LTD2. Nasvedčoval by tomu tvar a prierev dochovaného fragmentu (obr. 3: 5).

Typickým ozdobným prvkom na laténskych kovaniach konského postroja, predovšetkým trňov z vodiacich článkov typu Hoppstädten je spôsob jeho ukončenia liatym gombíkom v jeho vrchnej časti (*Schönfelder 2002*, Abb. 149: 1, 4, 6-8). Gombík je v prípade oboch exemplárov nákončí z Malých Karpát kruhového tvaru oválneho prierezu, pričom vrchná časť je zdobená ryhovaním, vyplneným červeným emailom (obr. 2: 3). Analogické predmety sa podobne ako v západnej Európe často vyskytujú aj v stredodunajskom priestore v neskorkej dobe laténskej (*Schönfelder 2002*, 229 nn.). Ide predovšetkým o vodiace krúžky liací rôznych typov (*Pieta 2008*, obr. 114: 1, 2, 5, 7, 10-15), stredové trne z vodiacich krúžkov (*Pieta 2008*, obr. 114: 3, 4) a bronzové aplikácie drevených jariem a chomútov typu Titelberg z Liptovskej Sielnice-Liptovskej Mary II (*Pieta 2008*, obr. 114: 8, 9; *Schönfelder 2002*, 245, Abb. 154: 10).

Vodiace krúžky liací

Z nami spracovávanej oblasti pochádza päť typov bronzových vodiacich krúžkov liací a ich súčastí resp. fragmentov párového konského záprahu. Ide o masívne liate vodiace krúžky typov Kappel, Orešac a Bechtheim, ako aj fragmentárne zachované typy Hoppstädten a Tittelberg, z ktorých sa dochovali iba ich stredové trne.

Pokiaľ ide o súčasti párového jarma konského záprahu z bratislavského oppida a jeho najbližšieho okolia, tak ich poznáme niekoľko. Priamo z Bratislavy-Starého mesta pochádzajú dva bronzové vodiace krúžky liací. Vodiaci krúžok typu Orešac sa našiel na parcele 554 na Vydrici, odkiaľ pochádzajú aj spony s prehnutým lučíkom typu Almgren 18 a drobné strieborné mince s koníkom typu Karlstein (*Baxa et al. 1990*, 38; *Pieta/Zachar 1993*, 171, obr. 96: 8). Druhý exemplár, patriaci k typu Kappel (*Jacobi 1974*, 200, Taf. 52: 814-816) sa našiel v neskorolátenskom objekte 115/09 na nádvorí hradného paláca, datovaného do LTD2. V objekte sa taktiež nachádzal súbor mincí s koníkom typu Karlstein a typická neskorolátenská keramika (*Vrtel 2011*, 268, obr. 8; 9: 1; *Vrtel et al. 2014*, 61, obr. 16). Z neďalekého hradu Devín pochádza niekoľko typov vodiacich krúžkov z liací konského postroja. Ide o typ Bechtheim (*Pieta/Zachar 1993*, obr. 115: 16; *Schönfelder 2002*, 229, Tab. 31, Abb. 140: 12), typ Kappel (*Pieta 2008*, obr. 114: 10), ako aj stredový trň vodiaceho krúžku typu Tittelberg (*Pieta/Plachá 1999*, Abb. 11: 9; *Pieta 2008*, obr. 114: 4). Zo zadunajskej časti Bratislavy, z Rusoviec, pochádzajú dva exempláre stredových trňov vodiacich krúžkov liací, ukončené podobne zdobeným gombíkom a vyplnené červeným emailom. V prvom prípade ide o typ Hoppstädten (*Bazovský 2002*, 30, 40, tab. VI: 8; *Bazovský/Čambal 2012*, obr. 300: 12) a druhý exemplár patrí pravdepodobne k typu Tittelberg (*Bazovský/Čambal 2012*, obr. 300: 13). Jeden nález stredového trňa vodiaceho krúžku typu Hoppstädten pochádza aj zo Slovenského Grobu (*Čambal 2011b*, 108, 109, tab. XI: 3a, 3b). Jeden zatiaľ nepublikovaný bronzový vodiaci krúžok liací typu Orešac pochádza z depotu železných remeselníckych a poľnohospodárskych nástrojov z Hradišťa pod Vrátnom na Záhori. Železný exemplár vodiaceho krúžku sa našiel aj na hradisku v Plaveckom Podhradí-Pohanskej (*Pieta 2008*, obr. 114: 14) a patrí do záveru strednej doby laténskej LTC2.

Môžeme len predpokladať, že drevené jarmá boli zdobené aj rezbársky a kovové články týchto zariadení dotvárali aspoň v niektorých prípadoch ich celkové umelecko-remeselnícke prevedenie. Páry ťažných koní boli určite podobne ako aj v neskorších obdobiach značným majetkom a ich majitelia si na ich celkovom výzore dávali záležať. Obe nákončia boli na drevenú kosť jarma upevnené pomocou klinčov, čoho dôkazom sú otvory na klince. Podobne je tomu tak aj v prípade tohto typu kovaní z lokalít Orešac a Piatra Roșie (*Alföldi/Radnóti 1940*, 312).

Datovanie

Bronzové ozdobné prelamované kovanie z obloženie nákončia dreveného konského jarma resp. chomúta z priestoru tzv. Veľkej Bratislavy (Bratislava-Karlova Ves a Svätý Jur) môžeme na základe funkčných analógií, tvaru a výzdoby v podobe vegetatívnych ornamentov a červeného emailu spoľahlivo datovať do neskorkej doby laténskej. Predpokladáme, že tieto kovania súvisia s existenciou a činnosťou v bratislavskom oppide a jeho zázemí v období záveru 1. polovice a v 2. polovici 1. storočia pred Kr., t.j. v stupňoch LTD2a a LTD2b (*Čambal 2014*, 37; *Čambal et al. 2015*, 226; *Vrtel et al. 2014*, 65, 66; *Vrtel 2015*, 66). Podobne sú datované aj ostatné súčasti konských postrojov z Bratislavy (Bratislavský hrad, Vydrica) ako aj v neskorolátenskom prostredí všeobecne (*Schönfelder 2002*, 229 nn.).

V prípade stratových nálezov nákončí jariem predpokladáme, že ich nálezy súvisia s využívaním ciest alebo priechodov cez Malé Karpaty, ako aj s ťažbou dreva alebo iných surovín, snáď aj zlata v priestore neďalekého Slniečného údolia a zlatonosných malokarpatských potokov.

Je pravdepodobné, že v oboch prípadoch ide o výrobky domácich kovolejárskych dielní, pôsobiacich v priestore bratislavského oppida. Preto navrhujem označenie oboch nálezov nákončí konského jarma ako typ 1 – Bratislava (obr. 2: 1a-1h) a typ 2 – Svätý Jur (obr. 2: 2a-2h).

Mgr. Radoslav Čambal
Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum
Žižkova 12
P.O. BOX 13, 810 06 Bratislava
Slovenská Republika
radocambal@centrum.sk; radoslav.cambal@snm.sk